

مرکز مطالعات استراتژیک و منطقوی

تحقیق هفته

شماره: 408

(از 6 جوزا الی 12 جوزا 1402 هـ ش)

دریای هیرمند از سهم حقوقی تا اخم سیاسی؛ چالش‌ها و فرصت‌ها

این نشریه هفته‌وار، تحلیل رویدادهای مهم سیاسی، اقتصادی، امنیتی و اجتماعی افغانستان و منطقه است که به زبان‌های پشتو، دری، انگلیسی و عربی توسط مرکز مطالعات استراتژیک و منطقوی تهیه و نشر می‌گردد.

آنچه درین شماره می خوانید:

- دریای هیرمند از سهم حقوقی تا اخم سیاسی؛ چالش ها و فرصت ها 3
- مقدمه 3
- موقیعت هایدروپولیتیک افغانستان 4
- دریای هیرمند از امتداد جغرافیایی تا سهم حقوقی 5
- عوامل تنش های اخیر بر دریای هیرمند 6
- خشکسالی و حوادث اقلیمی: 6
- تکثف جمعیت در دو طرف مرزهای هیرمند: 7
- توسعه اقتصادی: 7
- توقعات بیش از حد دولت ایران: 8
- بهانه کمبود آب در سیستان و بلوچستان به نیت آبیاری ایران: 8
- چالش ها و فرصت های موجود در استفاده دریای هیرمند 8
- چالش ها 9
- فرصت ها 9
- نتیجه 10
- منابع و ماخذها 11

دریای هیرمند از سهم حقوقی تا اخم سیاسی؛ چالش‌ها و فرصت‌ها

مقدمه

از آنجا که در سال‌های پسین مسئله کمبود آب و خشک‌سالی یک نگرانی جهانی بوده، توجه سازمان‌های جهانی و کشورها را به نحوی به اقدامات پیگیرانه وا داشته است. امروزه کمبود آب در تمام مناطق محسوس است و از موضوعات بحث‌برانگیز گردیده است؛ به خصوص در این روزها میان افغانستان و جمهوری اسلامی ایران به یک معضل داغ سیاسی مبدل شده است.

طوریکه در این روزها واکنش‌های لفظی میان مقامات ایرانی و افغانی سرخط خبرهای ملی و منطقوی بود. قسمی که ابراهیم رئیسی رئیس‌جمهور ایران طی سفری که به استان سیستان و بلوچستان داشت، راجع به حق‌آبه هیرمند خطاب به حکومت امارت اسلامی اینگونه سخن گفت: "می‌خواهم به حاکمان افغانستان عرض کنم که این سخن بنده را مطلب عادی تلقی نکنند، بسیار جدی بگیرند؛ به مسؤولین و حاکمان افغانستان اخطار می‌کنم که حق مردم و منطقه سیستان و بلوچستان را سریعاً بدهند". اما ذبیح‌الله مجاهد سخنگوی امارت اسلامی در واکنش به سخنان تند رئیسی او را به عدم آگاهی و استعمال الفاظ نامناسب که می‌تواند روابط سیاسی و همسایه‌داری دو کشور را صدمه بزند خطاب نمود. 1

پیش از این نیز در سال 1400 هجری خورشیدی هنگام افتتاح بند کمال‌خان از سوی اشرف غنی رئیس‌جمهور اسبق افغانستان و ادعای او بر جلوگیری از سرازیر شدن رایگان آب‌های افغانستان به کشورهای همسایه، نیز واکنش‌های مقامات ایرانی را برانگیخته بود. اکنون واکنش‌های مقامات ایرانی نسبت به حق‌آبه ایران بر دریای هیرمند در حالی اوج می‌گیرد که از چند سال بدین سو حکومت و مردم افغانستان از خشکسالی در سراسر کشور به خصوص در ولایت‌های مرزی با کشور ایران شکایت داشته حتی در مواردی از خشک شدن پنجاه درصدی آب‌ها خبر می‌دهند. 2

از سوی دیگر سازمان ملل متحد در گزارش سال 2023 میلادی خود از بحران قریب الوقوع آب در جهان هشدار داده، حدود 26 درصد از جمعیت جهان را به عدم دسترسی به آب آشامیدنی پاک و حدود 46 درصد مردم دیگر را به عدم دسترسی به خدمات مدیریت شده و ایمن حفظ الصحه گزارش داده است. 3

همچنین سازمان جهانی حفاظت از محیط زیست (IUCN) اخیراً در تویترش از افزایش 50 درصدی فرکانس امواج گرمای دریایی در جریان ده سال گذشته خبر داده است.

در این نوشته موقعیت هایدروپولیتیک افغانستان، دریای هیرمند از امتداد جغرافیایی تا سهم حقوقی، عوامل تنش‌های اخیر بر دریای هیرمند و نهایتاً چالش‌ها و فرصت‌های موجود فرا راه ایران و افغانستان نسبت به دریای هیرمند موضوعاتی می‌باشند که به بحث و بررسی گرفته شده‌اند.

موقعیت هایدرپولیتیک افغانستان

افغانستان سرزمینی کوهستانی و محصور در خشکه می باشد که با قرار گرفتن در نیمکره ی شمالی و نیم کره ی شرقی در قلب آسیا موقعیت دارد. این کشور از حدود 5800 کیلومتر مرزهای مشترک با کشورهای همسایه، حدود 2384 کیلومتر در شمال با کشورهای آسیای میانه، 2240 کیلومتر از سمت شرق و جنوب با کشور پاکستان، 73 تا 93 کیلومتر از سمت شمال شرق با کشور چین و اخیرا حدود 855 تا 930 کیلومتر در سمت غربی با کشور ایران مرز مشترک دارد. بخش های بزرگی از خاک افغانستان را در شمال و شمال شرق کوه ها و سنگلاخ ها پوشانیده است. و این کوه های سر به فلک کشیده چون کوه های پامیر و هندوکش که حتی در گرمای تابستان قله های پوشیده از برف دارند؛ سبب سرازیر شدن دریاها و رودخانه های بزرگ در خاک این کشور شده است. 4

جریان دریا های فراوان و شیرین با توجه به نبود امکانات و ظرفیت بهره برداری از آب ها در افغانستان توجه خاص کشورهای همسایه را نسبت به مهار آب های این کشور دوخته است. بناء از یک سو مرزهای مشترک افغانستان سبب شده است هرازگاهی تنش های لفظی میان این کشور و دولت های همسایه اش نسبت به مدیریت درست آب ها را برانگیزد. از سوی دیگر جنگ های خانمان سوز و پیوسته در افغانستان به دولت و مردم این کشور فرصت نداده است تا آب های خویش را درست مدیریت کنند. عدم مدیریت این آب ها و استفاده ی بی رویه ی کشورهای همسایه از این دریا های خروشان در طول چند دهه جنگ در افغانستان دیدگاه دولت ها در کشورهای همسایه را نسبت به سهم حقوقی پیرامون آب های مرزی این کشور متحول ساخته است؛ زیرا بر بنیاد آمارها حدود 75 درصد آب های افغانستان به کشورهای همسایه می ریزد. جنگ، ناامنی و سوء مدیریت منابع آبی در افغانستان سبب شده است، این کشور گذشته از سرازیر کردن آب های فراوان به ارزش 50 میلیارد دالر امریکایی به کشورهای همسایه، به ارزش 300 میلیون دالر امریکایی دیگر را به طور سالانه صرف خریداری انرژی برق مورد نیاز خود از کشورهای ازبکستان، ترکمنستان، تاجکستان و ایران کند. 5

از طرف دیگر نا ممکن نخواهد بود که آب یکی از آشکارترین مرزها بین فقیر و غنی در جهان امروز باشد. بر این اساس بطور اوسط مصرف روزانه یک نفر در امریکای شمالی 400 لیتر بوده و در اروپا 200 لیتر در روز تخمین شده است در حالیکه در کشورهای در حال توسعه این میزان به طور متوسط از 10 لیتر بالاتر نمی رود. با این قیمت در کشورهای ثروتمند مصرف آب بیشتر از کشورهای فقیر نشین است. از طرفی هم پدیده ی آلودگی آب آشامیدنی به دلیل تخلیه فاضلاب یا پسمانده ی کارخانه ها به دریاها و سایر منابع آب شیرین در مناطق فقیر نشین گسترده تر می باشد. و بر اساس گزارش سازمان جهانی صحت، چهار پنجم حصه ی بیماری های جهان را می توان به آب آشامیدنی آلوده نسبت داد. 6

از طرفی هم سالها قبل از امروز (1995) معاون رئیس بانک جهانی هشدار داده بود جنگ‌های آینده بر سر آب خواهد بود نه نفت! همچنین نظریه‌پردازان قرن بیست و یک را به دلیل بروز مشاجرات بین کشورهای بالا دست و پائین دست دریاها بر سر منابع آبی " قرن هایدروپولیتیک " نامیدند. 7

بنابراین تحولات اخیر، واکنش‌های همسایگان افغانستان در این برهه‌ی زمانی و چشم‌پوشی آنها نسبت به وضعیت مردم در این کشور به بهانه‌ی حق‌آبه، مفهوم همان باوری را ارائه می‌کند که گفته می‌شود جنگ‌های چند دهه‌ی افغانستان جنگ آب بوده و همسایگان نمی‌خواهند افغانستان را یک کشور دارای امنیت نسبی و یا رفاه اندک اجتماعی و نهایتاً ثبات سیاسی ببینند .

دریای هیرمند از امتداد جغرافیایی تا سهم حقوقی

دریای هیرمند یکی از دریاها بزرگ و پرآب افغانستان و آسیا به شمار می‌رود که سالانه میلیاردها متر مکعب آب در آن جریان دارد. این دریا از بلندی‌های کوه بابا در 40 کیلومتری غرب کابل از رشته کوه‌های هندوکش در افغانستان سرچشمه می‌گیرد و پس از مسافت 1100 کیلومتر از سمت شرق افغانستان به سمت غرب در امتداد بوده در منطقه بند کمال‌خان به شمال غرب متمایل می‌شود و در 36 کیلومتری جنوب شرق زابل وارد دریاچه‌ی هامون که دریاچه مشترک میان افغانستان و ایران است می‌شود. قابل ذکر است که در سراسر مرز افغانستان و ایران 180 بیلر نصب است که 90 بیلر آن از دهانه ذوالفقار تا نزدیکی‌های شیندند (از شمال به جنوب) نصب بوده و 90 بیلر دیگر از رباط‌جعلی تا ختم کار مکمهن (از جنوب به شمال) را مشخص می‌نماید. و دریای هیرمند با عبور از بند کمال‌خان حدود 70 کیلومتر موازی به مرز افغانستان و ایران امتداد می‌یابد و بعد از بیلر 51 (پایه) حد وسط دریا، سرحد مشترک افغانستان و ایران را می‌سازد و این سرحد تا بیلر 54 به طول 27 کیلومتر امتداد می‌یابد، که با این حال کشور ایران در امتداد 1150 کیلومتری دریای هیرمند تنها 27 کیلومتر با افغانستان شریک است. بدین اساس کشور ایران نظر به امتداد جغرافیایی تنها در 2 الی 2،4 درصد دریای هیرمند می‌تواند حق داشته باشد. 8

در مورد بحث حقوقی این دریا می‌شود گفت از سال‌های متمادی حدود یک قرن پیش، میان افغانستان و ایران بحث و گفتگوهای منظم یا غیرمنظم وجود داشته و معاهداتی به امضا رسیده است اما در هیچ یک از معاهدات قبلی توافق کلی صورت نگرفته و بعداً دوباره مشکل ساز شده است. نهایتاً آخرین معاهده، معاهده‌ی سال 1351 خورشیدی است که طرفین به آن توافق نموده بر تطبیق و عملی نمودن آن همواره تأکید دارند.

معاهده‌ی دریای هیرمند در سال 1351 خورشیدی میان موسی شفیق صدراعظم افغانستان و امیر عباس هویدا نخست وزیر ایران به امضا رسید. این معاهده متشکل از یک مقدمه دوازده ماده و دو پروتکل است که نظر به ماده‌های اول و دوم حق‌آبه ایران در یک سال نورمال آب (که مجموع جریان آب از اول اکتوبر تا ختم سپتامبر سال مابعد در موضوع دستگاه آب شناسی دهرآود بر دریای هیرمند که حدود شش میلیارد و 500

ملیون متر مکعب آب می‌شود) و ما فوق سال نورمال آب، 22 متر مکعب در ثانیه بر پایه کمیسیون دلتا و 4 متر مکعب از روی حسن نیت و علایق برادرانه که مجموعاً 26 متر مکعب در ثانیه بوده و در یک سال 820 ملیون متر مکعب آب تخمین زده شده است در مواضع تعیین شده در معاهده از طرف افغانستان به کشور ایران تحویل داده می‌شود.

همچنین براساس ماده‌های چهارم، پنجم و یازدهم معاهده، افغانستان در صورت تحویل حق‌آبه ایران با حفظ تمام حقوق بر باقی آب رود هیرمند هر طوری که خواسته باشد از آن استفاده کرده می‌تواند و در صورت حوادث اقلیمی مقدار جریان آب از سال نرمال آب کمتر باشد یا خشکسالی مدهش رسیدن آب را به دلتای هیرمند موقتاً ناممکن بسازد؛ درین صورت کمیساران طرفین فوراً به مشورت پرداخته طرح عاجل لازمه را به منظور رفع مشکلات وارده یا تخفیف آن تهیه و به دولتین مربوطه خویش پیشنهاد می‌نمایند. و در ماده پنجم پروتکل دوم آمده است که هرگاه دولت‌ها در باره نتیجه گیری و توصیه‌های هیأت حکمیت به موافقت نرسند، نقطه یا نقاط اختلاف را به دیوان حکمیتی که از سه عضو ترکیب یافته بسپارند و در صورتیکه طرفین در انتخاب عضو سوم یا رئیس حکمیت در مدت سه ماه به توافق نرسیدند. طرفین یا یکی از طرفین از سرمنشی دبیر کل سازمان ملل متحد تقاضا نماید تا حکم سوم را تعیین کند. 9

بناء نظر به این معاهده حق‌آبه طرفین مشخص بوده در مواقع مختلف چون خشکسالی، حوادث اقلیمی یا اختلافات دیگر که مشکل ایجاد می‌کند؛ درین معاهده برای حل و فصل آن راه‌های مناسب سنجیده شده است. پس اینکه عوامل تنش‌های لفظی میان حاکمان ایران و افغانستان چیست در عنوان زیر به آن خواهیم پرداخت.

عوامل تنش‌های اخیر بر دریای هیرمند

خشکسالی و حوادث اقلیمی: خشکسالی و بحران قریب الوقوع آب در تمام جهان یک معضل بزرگی است که بشریت در پیش رو دارد. و هیچکس نمی‌تواند از این حقیقت سرباز زند. طوریکه ملل متحد در گزارش سال 2023 م خشکسالی را یک دلیل کمبود آب دانسته تصویر تاریکی را از افزایش کمبود آب در سطح جهان ارائه می‌کند. و در گزارش سازمان ملل نیز آمده است که در چهار دهه اخیر مصرف جهانی آب همه ساله حدود یک درصد افزایش یافته است. 10

از سویی هم مرکز تحقیقاتی " انستیتوت جهانی منابع " در ایالات متحده امریکا (WRI) در گزارشی که سال 1398 خورشیدی به نشر رسانیده بود، افغانستان را در رده خطرات بالای خشکسالی قرار داده است. 11 از سویی دیگر صندوق حمایت از کودکان سازمان ملل (یونیسف) در سال 1397 خورشیدی در گزارشی 500 هزار کودک افغان را با خطرات ناشی از نباریدن باران و خشکسالی مواجه دانسته بود. همچنان دولت

افغانستان در همین سال (1397) اعلام کرده بود که بر اثر خشکسالی 50 درصد آب‌های سطحی افغانستان کاهش پیدا کرده و آب‌های زیر زمینی هم تا هشت متر در سراسر افغانستان ته نشین شده است. 12

بنابراین نمی‌شود این همه تغییرات محیطی را که هیچ‌کس نمی‌تواند از حقیقت آن چشم‌پوشد را بر دریای هیرمند نادیده گرفت، که البته این موضوع اعلامیه‌ی حکومت امارت اسلامی در افغانستان را نسبت به کمبود آب بر دریای هیرمند تأیید می‌نماید.

تکثف جمعیت در دو طرف مرزهای هیرمند: مسئله افزایش نفوس نیز در تمام جهان یک مسئله انکارناپذیر دیگر است که بدون استثنا همه کشورها با آن دست‌وپنجه نرم می‌کنند، و دو طرف مرز در مسیر دریای هیرمند نیز از این قاعده مستثنی نخواهند بود. براساس احصائیه‌ی نفوس در سال 1355 خورشیدی، جمعیت استان سیستان و بلوچستان 660 هزار نفر بوده و اکنون با آنکه گفته می‌شود مهاجرت‌هایی صورت گرفته اما مدیر کل سازمان ثبت احوال سیستان و بلوچستان در سال 1401 خورشیدی طی گزارشی رشد جمعیت کشور ایران را کمتر از یک درصد گفته که در سیستان و بلوچستان به 2،24 درصد می‌رسد و سهم استان از جمعیت کشور 3،76 درصد با جمعیت سه میلیون و 195 هزار و 999 نفر می‌باشد. 13

ولایت نیمروز که در هم مرزی با ایران قرار دارد یکی از فقیرترین و کم جمعیت‌ترین ولایت‌های افغانستان به حساب می‌آید، اما نمی‌شود رشد نفوس در این ولایت و ولایات مرزی دیگر در افغانستان با کشور ایران را نادیده گرفت. بنابراین وقتی نفوس در کشور بالادست رشد پیدا می‌کند، مصارف آب نیز بالا می‌رود. با بلند رفتن مصرف آب در مناطق بالا دست، آب باقی مانده در مناطق پایان دست که از رشد نفوس مناسب هم برخوردار باشد طبیعتاً آب به‌گونه‌ی سابق خصوصاً به حالت چند دهه پیش نمی‌تواند ضرورت‌های مردم منطقه را تکافو کند.

توسعه اقتصادی: هرگاه توسعه اقتصادی رابطه مستقیم با بهبود کیفیت زندگی مردم داشته باشد، سازمان‌های بین‌المللی برای میزان بهبود در کیفیت زندگی مردم شاخص توسعه انسانی را که یک بخش عمده آن را افزایش عاید سرانه در یک کشور تشکیل می‌دهد؛ معرفی می‌نمایند. بر بنیاد گزارش‌های توسعه انسانی سازمان ملل، هزارن انسان به طور سالانه به خصوص کودکان با استفاده از آب‌های ناسالم می‌میرند. در این نوع گزارش‌ها بحران کمبود آب و استفاده از آب‌های ناسالم یکی از جدی‌ترین چالش در مقابل توسعه در کشورهای توسعه نیافته به حساب می‌آید. بنابراین منابع انسانی در طرف‌های معاهده در دریای هیرمند برای توسعه اقتصادی (بهبود کیفیت زندگی) شان در بخش‌های کاهش فقر، توسعه انسانی، توسعه سکتور زراعت، تولید انرژی و همگرایی اقتصادی نیاز به آب بیشتری دارند. و کنترل کامل آن از سوی دولت‌ها مشکل خواهد بود، زیرا هر دهقان و یا باغبان آب زمین و یا ساحه خود را حفظ و یا ذخیره کند بدون شک دریاها به کمبود آب روبرو می‌شوند. 14

توقعات بیش از حد دولت ایران: نظر به اظهارات مسؤولان وزارت انرژی و کمیساری‌های آب در دریای هیرمند از سوی افغانستان، این کشور در جریان جنگ‌های چند دهه و نا امنی‌های فراگیر نتوانسته آب‌های خویش را مدیریت کند. و این امر باعث شده است که دولت جمهوری اسلامی ایران بالاتر از حق‌آبه‌اش از دریای هیرمند سود ببرد. طوری که اسد الله میلاد مشاور ارشد حقوقی آب‌های فرامرزی وزارت انرژی و آب افغانستان در گفتگویی با تلویزون طلوع‌نیوز می‌گوید: در نشست 25 مین دور مذاکرات کمیساران دو کشور در سال 2022 میلادی که در کشور ایران برگزار شد، به وضاحت ثابت شد که کشور ایران سالانه بیشتر از حق آبه خویش استفاده می‌برد. به گفته او استفاده‌ی بی رویه‌ی ایران از آب دریای هیرمند در جریان چند دهه جنگ در افغانستان کشور ایران را معتاد ساخته است که بیشتر از سهم حقوقی خویش استفاده کند. در همین حال جواد ظریف در گفتگوی تلویزیونی، استفاده بیش از حد ایران از دریای هیرمند را به سیلاب‌ها توجیه نموده بود. بنابراین چنین بر می‌آید که کشور ایران وضعیت آشفته‌ی افغانستان را فرصت دانسته، می‌خواهد استفاده‌ی یک‌جانبه خود از دریای هیرمند در جریان چند دهه را شکل حقوقی ببخشد.

بهانه کمبود آب در سیستان و بلوچستان به نیت آبیاری ایران: برنیاد گزارش‌ها چهار چاه‌نیمه‌های بزرگ (دریاچه‌های مصنوعی) در سیستان وجود دارد که بخشی از دریای هیرمند توسط کانال‌ها به آن هدایت می‌شود. و این چاله‌های بزرگ ظرفیت 1500 میلیون متر مکعب آب را دارند که در مواقع کم آبی جهت نوشیدن و کشاورزی از آنها استفاده می‌شود. 15

بر بنیاد آمارهای داده شده از سوی رئیس سازمان مدیریت و برنامه ریزی سیستان و بلوچستان 22 هزار منبع آبی در سیستان و بلوچستان وجود دارد که از این تعداد حدود 19 هزار و 450 منبع چاه عمیق و غیر عمیق بوده که میزان برداشت آب زیر زمینی نیز دو میلیارد متر مکعب می‌باشد. از سویی دیگر می‌افزاید که حدود یک هزار و 200 رشته کاریز در مرکز و جنوب استان سیستان و بلوچستان وجود دارد که اکثر آن در بستر دریاها قرار دارند. و حدود 300 تا 400 میلیون متر مکعب آب از آنها برداشت می‌شود. 16

در حالیکه جمعیت نفوس در سیستان و بلوچستان به چهار میلیون نفر نمی‌رسد اما به این تعداد منابع و این برداشت‌های بزرگ آبی در این استان وجود دارد. این منابع و برداشت‌ها ارقام بالایی است که مردم سیستان و بلوچستان از آن برخوردار اند. بنابراین چنین پنداشته می‌شود که دولت جمهوری اسلامی ایران به دنبال کم آبی در سیستان و بلوچستان نه بلکه به دنبال فراوانی و خروشان‌ی دریاها می‌باشد که از این استان می‌گذرد.

چالش‌ها و فرصت‌های موجود در استفاده دریای هیرمند

با توجه به موضوعات بحث شده در فوق می‌توان گفت واقعیت کنونی دریای هیرمند در کنار تنش‌های لفظی مقامات دولتی دو کشور خصوصا دولت مردان ایران، در صورت عدم مدیریت و مسؤولانه

عمل کردن پیرامون این تنش‌ها چالش‌زا و چندش‌آور خواهد بود. بناء در این بخش تلاش خواهیم کرد ضمن چالش‌ها فرصت‌های ممکن را نیز خدمت مخاطبان خویش تقدیم بداریم :

چالش‌ها

- همانگونه که از سال‌ها بدین سو بی‌باوری‌ها نسبت به تقسیم ناعادلانه آب دریای هیرمند وجود دارد، هر قدر این گفتگوهای لفظی دوام پیدا کند نه تنها اینکه هیچ راه حلی به دست نخواهد آمد، بلکه این تنش‌ها در بعضی موارد باعث درگیری‌های مرزی شده، شهروندان هر دو کشور در دو طرف مرز را متضرر می‌سازد. از سویی هم آسیب‌های جانی و مالی را متوجه ساکنین مرزی نموده، به فقر و بدبختی آنها می‌افزاید .

- طوریکه طرف‌های مناقشه بر دریای هیرمند در جریان اند هیچ یک از طرف‌های درگیر بر دریای هیرمند از وضعیت مناسب و رضایت بخش اقتصادی برخوردار نیستند، بناء تنش‌های لفظی، خطاب‌های تند و بی‌مورد و همچنین درگیری‌های مرزی در روابط تجارتي طرفین تاثیر گذار بوده و در نتیجه اثرات منفی را بالای اقتصاد هر دو کشور خواهد گذاشت .

- دوام تنش‌های لفظی میان کشورهای ایران و افغانستان حس بدبینی را ایجاد خواهد کرد و روابط دیپلماتیک میان دو کشور را خیره‌تر نموده و سبب خواهد شد کشورهای ذی‌نفع و یا کشورهای مغرض به هر دو حکومت از این تنش‌ها و یا گفتگوهای عاطفی سود ببرند، در نتیجه این دو کشور باهم برادر و مسلمان به میدان بازی‌های منطقه‌ای مبدل خواهند گشت.

- اخیراً عدم تطبیق و عملی نمودن معاهده‌ی سال 1351 از سوی هر دو کشور در کنار خطاب‌های احساساتی و عاطفی؛ هر دو کشور را وارد یک جنگ طولیل‌المدت نموده آرامش و آسایش را طوری از هر دو جناح خواهد گرفت که برنده و بازنده‌ی جنگ را مجهول خواهد گذاشت، که به طور قطع، برنده این دو نخواهند بود.

فرصت‌ها

علی‌رغم چالش‌ها، فرصت‌هایی نیز وجود دارد که می‌تواند راه‌حل مناسبی برای قناعت طرفین در دو طرف مرز هیرمند باشد:

- نخستین فرصت برای حل معضل حق‌آبه هیرمند تطبیق و عملی سازی معاهده 1351 خورشیدی دریای هیرمند از سوی هر دو کشور خواهد بود، زیرا معاهده‌ی فوق جامع بوده، مراجعه در مواقع مناسب به آن مشکل‌گشای هر نگرانی و بی‌باوری نسبت به توزیع ناعادلانه‌ی آب دریای هیرمند خواهد بود.

• خودداری از زورگویی و هشدار و اخطار پیرامون دریای هیرمند، فرصت گفتگوهای مسالمت آمیز را نسبت به تقسیم عادلانه دریای هیرمند هموار نموده در روابط سیاسی و مبادلات کالای تجارتي میان دو کشور تأثیر مثبت گذاشته نیز با فرصت‌های پیش آمده‌ی امنیتی در افغانستان فرصت‌های رشد اقتصادی در هر دو کشور رونق خواهد یافت.

• برای هر دو کشور فرصت بزرگ و کم سابقه‌ای است که هر دو از ارزش‌های مشترک، زبان مشترک، دین مشترک و دشمن مشترک برخوردار هستند. بنابراین ضرورت است هر دو جناح از این فرصت‌ها با اعتماد کامل، استفاده‌ی بهینه نموده در همکاری و همسویی باهم مشکلات و تحریم‌های موضوعه را بر طرف یا جبران نمایند.

• حقیقت مسلم دیگر اینست که خشکسالی و کمبود آب یک معضل جهانی است و نظر به تأکیدات و نظریات آگاهان، جنگ پیرامون دسترسی به آب یک امر احتمالی در آینده نه چندان دور خواهد بود. و شروع این جنگ میان دو کشور باهم برادر و مسلمان یک امر قبیح و نابخشودنی است؛ زیرا خسارات هنگفت آن را نه تنها حکومت‌ها بلکه من حیث یک مسئله حیثیتی ملت‌ها با عقاید و باور حاکم در سرزمین‌ها خواهند پرداخت 17.

• فرصت اخیر اینکه برخی از آگاهان از کشور ایران و افغانستان بر این باورند که یکی از راه‌حل‌های ممکن این است که ایران باید از افغانستان آب بخرد و یا اینکه از افغانستان در بدل نفت آب بگیرد. البته موضوع موردی است که بارها از سوی شخصیت‌های ایرانی و آگاهان افغانی در جلسات سری و آشکار مطرح شده است. 18

نتیجه

با آن که جمهوری اسلامی ایران و افغانستان توسط دو حکومت جداگانه با سیاست‌های متفاوت مدیریت می‌شوند اما بدون شک ملت ایران و افغانستان دارای ارزش‌های مشترک عقیدتی، فرهنگی و تاریخی می‌باشند که یک تمدن بزرگ و نام آور دنیا به این دو کشور و جغرافیای مشترک آن‌ها منسوب می‌شود. قابل عطف است که حکومت‌ها در این دو کشور این حقیقت تاریخی و مشترکات تمدنی را در هر اظهار نظری متوجه باشند. از سویی دیگر افغانستان با آن که از آب‌های فراوان و دریا‌های خروشان برخوردار است اما گذشته از سراسر کشور حتی در ولایت‌های مرزی دریای هیرمند، افغانستان روزانه بیشتر از یک ساعت برق ندارد، در عین زمان این ولایات در اوج فقر و بدبختی به سر می‌برند. در این برهه‌ی زمانی که افغانستان با مشکلات فراوانی دست و پنجه نرم می‌کند، توقع بر آن است که کشورهای همسایه در مسیر طبیعی‌سازی اوضاع جاری و بیرون‌شدن افغانستان از انزوای سیاسی همکاری‌هایی داشته باشند، نه این که بخاطر

مشکلات مزمنی که در اوضاع آرام و طبیعی راه‌حل پیدا می‌کند، در این هنگام به تشدید مشکلات بپردازند و سخن از فرهنگ دیپلوماسی بدور دارند .

اما در مقابل موقف امارت اسلامی افغانستان در پیوند به سخنان تحریک‌آمیز و فتنه‌انگیز، سنجیده و در تطابق به دیپلوماسی کشورها محترم بوده و در فضای اخوت اسلامی و همبستگی با مردمی که از کمبود آب رنج می‌برند، متوازن بیان گردید. واقعیت امر نیز چنان است که وضعیت ولایت‌های مرزی افغانستان با کشور ایران بدتر از وضعیت ولایات مرزی ایران با افغانستان بوده و در عین زمان مردم و حکومت افغانستان در ادعای خود بر سلوک نیک و روابط برادری با ایران متعهد اند. نیاز مبرم جوامع و مسؤولیت‌های بین‌المللی دولت‌ها، احترام حقوق متقابل بین الملل را خواستار است و هر نوع عمل خلاف آن، عواقبی را در بر خواهد داشت که متولیان امور در هر حکومتی به آن آگاه‌تر اند. **پایان**

منابع و مآخذها

1. بی بی سی: هشدار جدی رئیسی در باره حقایق هیرمند، 1402\2\28، لینک: <https://www.bbc.com/persian/articles/c976300e84qo>
2. طلوع نیوز: آب‌های زیر زمینی 50 درصد کاهش یافته است، 1400\10\18، لینک: <https://tolonews.com/fa/afghanistan-176219>
3. DW: ملل متحد از بحران قریب الوقوع آب در جهان هشدار می‌دهد، 1402\1\2، لینک: <https://www.dw.com/fa-af/%D9%85%D9%84%D9%84-%D9%85%D8%AA%D8%AD%D8%AF-%D8%A7%D8%B2-%D8%A8%D8%AD%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D9%82%D8%B1%DB%8C%D8%A8%D8%A7%D9%84%D9%88%D9%82%D9%88%D8%B9-%D8%A2%D8%A8-%D8%AF%D8%B1-%D8%AC%D9%87%D8%A7%D9%86-%D9%87%D8%B4%D8%AF%D8%A7%D8%B1-%D8%AF%D8%A7%D8%AF/a-65075908>
4. غبار، میر غلام محمد، (1391)، افغانستان در مسیر تاریخ، انتشارات محسن، ص اول به بعد....
5. CSRS: مدیریت درست منابع برق....، 1401\12\7، لینک: <https://csrskabul.com/?p=7781>

6. DW: أزمة الماء: حقائق وأرقام، لينك:

<https://www.dw.com/ar/%D8%A3%D8%B2%D9%85%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%A7%D8%A1-%D8%AD%D9%82%D8%A7%D8%A6%D9%82-%D9%88%D8%A3%D8%B1%D9%82%D8%A7%D9%85/a-2737205>

7. دورسن يلدوز: اهميت آب اسياى ميانه در آينده، لينك :

<https://www.hidropolitikakademi.org/uploads/wp/2015/05/%D8%A2%D8%A8-%D9%88-%D8%A7%D8%B3%D8%AA%D8%B1%D8%A7%D8%AA%DB%8C%DA%98%DB%8C-%D8%AC%D9%87%D8%A7%D9%86%DB%8C.pdf>

8. ويكيپيديا: هيرمند، لينك:

https://fa.wikipedia.org/wiki/%D9%88%DB%8C%DA%98%D9%87:%D9%85%D9%86%D8%A7%D8%A8%D8%B9_%DA%A9%D8%AA%D8%A7%D8%A8/978-964-445-105-8

9. متن؛ معاهده بين افغانستان و ايران راجع به آبرود هلمند (هيرمند)، ص اول به بعد....

10. DW: ملل متحد از بحران قريب الوقوع آب در جهان هشدار مى دهد، 1402\1\2، لينك:

<https://www.dw.com/fa-af/%D9%85%D9%84%D9%84-%D9%85%D8%AA%D8%AD%D8%AF-%D8%A7%D8%B2-%D8%A8%D8%AD%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D9%82%D8%B1%DB%8C%D8%A8%D8%A7%D9%84%D9%88%D9%82%D9%88%D8%B9-%D8%A2%D8%A8-%D8%AF%D8%B1-%D8%AC%D9%87%D8%A7%D9%86-%D9%87%D8%B4%D8%AF%D8%A7%D8%B1-%D8%AF%D8%A7%D8%AF/a-65075908>

11. DW: يك چهارم جمعيت جهان با كمبود آب مواجه اند، 1398\5\15، لينك:

<https://www.dw.com/fa-af/%DB%8C%DA%A9-%DA%86%D9%87%D8%A7%D8%B1%D9%85-%D8%AC%D9%85%D8%B9%DB%8C%D8%AA-%D8%AC%D9%87%D8%A7%D9%86-%D8%A8%D8%A7-%DA%A9%D9%85%D8%A8%D9%88%D8%AF-%D8%A2%D8%A8-%D9%85%D9%88%D8%A7%D8%AC%D9%87-%D8%A7%D9%86%D8%AF/a-49910976>

12. BBC: افغانستان بحران کم آبی خشکسالی زراعت را به کجا می برد؟ 1397/6/9، لینک:

<https://www.bbc.com/persian/afghanistan-45345336>

13. خبرگزاری جمهوری اسلامی: مدیرکل ثبت احوال: سیستان و بلوچستان بالاترین نرخ ولادت کشور را دارد، 1401/10/3، لینک:

<https://www.irna.ir/news/84978315/%D9%85%D8%AF%DB%8C%D8%B1%DA%A9%D9%84-%D8%AB%D8%A8%D8%AA-%D8%A7%D8%AD%D9%88%D8%A7%D9%84-%D8%B3%DB%8C%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86-%D9%88-%D8%A8%D9%84%D9%88%DA%86%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86-%D8%A8%D8%A7%D9%84%D8%A7%D8%AA%D8%B1%DB%8C%D9%86-%D9%86%D8%B1%D8%AE-%D9%88%D9%84%D8%A7%D8%AF%D8%AA-%DA%A9%D8%B4%D9%88%D8%B1-%D8%B1%D8%A7>

14. DW: رابطه میان آب و توسعه اقتصادی در افغانستان، 1391/6/14، لینک:

<https://www.dw.com/fa-af/%D8%B1%D8%A7%D8%A8%D8%B7%D9%87-%D9%85%DB%8C%D8%A7%D9%86-%D8%A2%D8%A8-%D9%88-%D8%AA%D9%88%D8%B3%D8%B9%D9%87-%D8%A7%D9%82%D8%AA%D8%B5%D8%A7%D8%AF%DB%8C-%D8%AF%D8%B1%D8%A7%D9%81%D8%BA%D8%A7%D9%86%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86/a-16218989>

15. خبرگزاری جمهوری اسلامی: تحقق وعده رییس جمهورا حفظ چاه نیمه ها ... 1400/9/14، لینک:

<https://www.irna.ir/news/84565692/%D8%AA%D8%AD%D9%82%D9%82-%D9%88%D8%B9%D8%AF%D9%87-%D8%B1%DB%8C%DB%8C%D8%B3-%D8%AC%D9%85%D9%87%D9%88%D8%B1%DB%8C-%D8%AD%D9%81%D8%B8-%DA%86%D8%A7%D9%87-%D9%86%DB%8C%D9%85%D9%87-%D9%87%D8%A7-%D8%A7%D9%85%DB%8C%D8%AF%DB%8C-%D8%A8%D8%B1%D8%A7%DB%8C-%D8%B3%DB%8C%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86>

16. ایسنا: 50 درصد چاه های آب سیستان و بلوچستان - 1397/3/6، لینک:

<https://www.isna.ir/news/97030602630/50-%D8%AF%D8%B1%D8%B5%D8%AF-%DA%86%D8%A7%D9%87-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%A2%D8%A8-%D8%B3%DB%8C%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86-%D9%88-%D8%A8%D9%84%D9%88%DA%86%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86-%D8%BA%DB%8C%D8%B1-%D9%85%D8%AC%D8%A7%D8%B2-%D8%A7%D8%B3%D8%AA>

THE WORLD COUNTS: water, water everywhere.... but not.... link: .17

<https://www.theworldcounts.com/stories/average-daily-water-usage>

.18 اطلاعات: ایران از افغانستان آب می خرد؟ 1402\3\6، لینک:

<https://www.shahrekhabar.com/news/168516030014651>

مرکز مطالعات استراتژیک و منطقوی یک نهاد مطالعاتی غیردولتی و غیرانتفاعی می باشد که در سال ۱۳۸۸ خورشیدی در شهر کابل بنیان نهاده شده است. این مرکز از طریق پژوهش های دقیق و بی طرفانه خویش به منظور ارزیابی و غنامندی پالیسی ها در افغانستان ومنطقه فعالیت می کند.

ارتباط با ما:

ایمیل: csrskabul@gmail.com info@csrskabul.com

وب سایت: www.csrskabul.net - www.csrskabul.com

 : +93780618000

تماس: +۹۳۷۸۰۶۱۸۰۰۰

www.csrskabul.com

info@csrskabul.com